

tis“ laikytinas sufikso **-eta* vediniu iš baltų **dus* „šniokšti, sukuriuoti ir kt.“ < ide. **dhus*. Bažnyt-kaimio *Liškiavà* vardo kilmę aiškino B. S a v u k y n a s . Atkreipęs dėmesį į tai, jog šis vietovardis yra jotvingių toponimijos areale, pranešėjas jį etimologizuoja vakarų baltų kalbiniame kontekste, š atsira-dimą šaknyje laikydamas lituanizacijos padariniu. Pasak hipotezės autoriaus, *Liškiavà* kildintina iš va-karų baltų karybos termino **lizkis* ir priskirtina jot-vingiškiems Lietuvos vietovardžiams. A. V a n a g a s kalbėjo apie miesto vardo *Déltuva* etimologiją. Pra-nešėjas, remdamasis gausiais istorijos šaltinių liudi-jimais, nustatė, jog šis vardas greičiausiai yra pada-rytas iš sudurtinio asmenvardžio **Dė-viltas*. Iš pas-tarojo su slaviška priesaga *-ava* sudarytas vietovardis **Dėviltava* vėliau išvirto į **Dėviltuva*, *Déltuva*. Miesto vardo pirminė lytis galėjo būti ir **Dėviltai* ar **Dėvil-tas*, kuri tik vėliau gavo šlavišką priesagą.

Pranešimai, susiję su asmenvardžių tyrinėjimais, taip pat buvo reikšmingi ir įdomūs. O. B u š a s nagrinėjo Kuržemės lietuviškos kilmės pavardes, išrinktas iš J. Plakio „Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi“ I dalies. Iš beveik 3000 Kuržemės pavardžių jis išskyrė 25–30, kurios yra lietuviškos kilmės, tai yra sietinos su lietuvių apeliatyvais arba jose galima atpažinti lietuviškas šaknis. Dar kitos turi tipišką lietuvišką priesagą ar galūnę ir pan. Kai kurių lietuvių pavardžių etimologijas, pateiktas „Lietuvių pavardžių žodyne“, savo pranešime pakoregavo V. M a c i e j a u s k i e n ė – tai daryti leidžia tolesni istorinės antroponimijos tyrinėjimai. Istorijos dokumentuose, prelegentės teigimu, yra akivaizdžių pavyzdžių, kai varijuoja tos pačios šeimos asmenų pavardė ir iki mūsų dienų ateina neautentiška pavardės lytis, duodama pagrindą klaidingam kilmės aiškinimui. 1795 m. Žemaičių vyskupystės suvestinės krikšto metrikų registracijos knygos sudurtines pavardes aptarė M. R a m o n i e n ė : šių pavardžių komponentais eina tiek asmenvardžiai, tiek apeliatyviniai kamienai, asmenvardinės sudurtinės pavardės yra atsiradusios iš senųjų dvikamienių asmenvardžių arba iš krikščioniškų vardų, o apeliatyvinės – iš įvairių bendrinių žodžių.

Z. Z i n k e v i č i a u s pranešimas buvo skirtas *žemaičių* termino istorijai. Pranešėjas ypač akcentavo, jog negalima painioti šios sąvokos reikšmės, laikui bėgant patyrusios žymią evoliuciją, taip pat nėra pamato kalboms apie atskirą „žemaičių etnosą“, baltų gentį, bandomą susieti su žemaičių tarme, tu-

rinčia kuršių kalbos substratinių ypatybių. Pasak prelegento, kuršių kalbos ištakos iš tikrųjų siekia rytų baltų kalbinės diferenciacijos laikus, bet šito negalima pasakyti apie pačią žemaičių tarmę.

Plačiau su kalbėjusiųjų mintimis galima susipažinti perskaičius pranešimų tezes, kurias išleido VU Baltų filologijos katedra (Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika, Vilnius, 1993, 26 p.).

Laimutis Bilkis, Rūta Buivydiene

Jurgiui Geruliui skirta konferencija

Lietuvių kalbos institute atsirado gera tradicija konferencijomis pagerbti sovietinės okupacijos laikais primirštus lietuvių kalbininkus. Praeitais metais paminėtas A. Salys, pasitraukęs nuo okupacijos į Vakarų, o šiais metais – jo mokytojas J. Gerulis, sovietų nužudytas lageriuose. Pastaroji konferencija vyko 1993 m. spalio 20–22 d. Ji pavadinta „Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai Jurgiui Geruliui (1888 08 13 – apie 1945) paminėti“. Ją organizavo Kalbos istorijos ir dialektologijos skyrius: A. Sabaliauskas, D. Mikulėnienė, K. Morkūnas. Išleistos pranešimų tezės. Numatoma išleisti ir pačius pranešimus.

Konferencijoje perskaityti apie 40 pranešimų. Čia apžvelgiami tik tie, kurie svarbūs kalbos istorijai.

V. A m b r a z a s istorinės sintaksės argumentais pagrindė baltų kalbų bendraties formų su *-ti/-tie-* kilmę iš priesagos **-ti-* abstraktų datyvo. D. P a k a l n i š k i e n ė apžvelgė lietuvių kalbos intarpinių ir *sta-* kamienių veiksmazodžių raidą ir nustatė, kad pačios seniausios yra tokios formos kaip *liñka* „lieka“, turinčios nykstamąjį balsių kaitos laipsnį (plg. pr. *polinka* „palieka“, lo. *linquo* „lieku“, s. ind. *riñakti* „palieka“). A. R o s i n a s iškėlė hipotezę, kad vns. gal. forma *manì* atsiradusi dėl *mi, ti* įtakos.

S. A m b r a z a s aptarė baltų kalbų deminutyvų su determinatyvais **-k-*, **-l-* paplitimą bei raidą ir priėjo prie išvados, kad deminutyvai su **-l-* yra naujesni už atitinkamus vedinius su **-k-*. V. M a c i e j a u s k i e n ė nustatė, kad ne visos lietuvių kalbos pavardės su slaviškomis priesagomis *-avičius*, *-evičius*, užfiksuotos XVIII–XIX a. šaltiniuose, išliko ligi mūsų dienų, t. y. dalis jų gali būti pačių raštininkų suslavintos. Kalbos istorijos tyrinėtojams įdomus

bus ir M. R a z m u k a i t ė s pranešimas apie Prūsų Lietuvos priesaginės darybos vietovardžių paplitimą.

Trijuose pranešimuose nagrinėti senieji raštai. Konferencijoje perskaitytame P. U. D i n i pranešime aptariamai J. Gerulio išleisti M. Mažvydo tekstai, kuriuose pastebėta nemaža klaidų, atsiradusių juos fotografuojant, o paskui retušuojant. K. M o r k ū n a s palygino 1595 m. Daukšos ir 1605 m. anoniminio katekizmo veiksmožodžio formas. D. J a k u l y t ė aptarė daiktavardžių kamienų mišimą „Knygoje Nobažnystės“.

Prie minėtos tematikos iš dalies šliejasi G. S u b a č i a u s pranešimas apie J. A. Pabrėžos ir jo mokinių pastangas kurti bendrinę rašomąją žemaičių kalbą XIX a. pradžioje.

Keturi pranešimai skirti etimologijai. A. V a n a g a s išskėlė hipotezę, pagal kurią kaimo vardas *Stabaunỹčius* kilęs iš lie. *stābas*, pr. *stabis* „akmuo“. N. Č e p i e n ė mano, kad lietuvių kalbos germanizmuose pasitaikanti priebalsių *s : š, s : z, s : c, š : ž, z : ž* kaita (pvz. : *stūnda : štūnda, sūpė : zūpė* ir t. t.) atsirado juos skolinantis ne vienu metu iš skirtingų vokiečių kalbos tarmių. I. A n d r i u k a i t i e n ė apžvelgė lietuvių kalbos spalvės, o D. S a b a l i a u s k a i t ė – kelių pavadinimų kilmę.

Kalbos istorijai svarbūs ir du dialektologiniai pranešimai. A. V i d u g i r i s nustatė, kad Zletelės tarmė kilusi iš senovinės sūduvių (dainavių) kalbos. D. M i k u l ė n i e n ė bandė ieškoti istorinių pietinių lietuvių kalbos tarmių kirčiavimo paradigmių mišimo ištakų (pvz. : *žirgas (3) : žirgu/žirgū, žirgus/žirgūs*).

Du pranešimai skirti prūsistikai. A. K a u k i e n ė išskėlė hipotezę, kad prūsų kalboje egzistavusi nemaža *i* kamieno daiktavardžių klasė, kuri rytų baltų kalbose dažniausiai atitinkanti *iā* (plg. pr. *asy* ir lie. *ežiā*, pr. *mary* ir lie. *mārios*), retkarčiais (*i*)*ē* (plg. pr. *crausy* ir lie. *kriāušē*) ar *i* bei priebalsinį (plg. pr. *culci* ir lie. *kūlšis*, pr. *sausy* ir lie. *žqsīs*) kamieną. B. S t u n d ž i a apžvelgė K. O. Falko rankraštinius darbus, kuriuose daugiausia analizuojamas prūsų kalbos vietovardžių, asmenvardžių ir kai kurių prūsų kalbos tekstų germanizavimas.

Kaip matyti iš šios trumpos apžvalgos, greta garsiosios J. Kazlauskos ir jo mokinių kartos pamažu į priekį žengia jaunesnė bei pati jauniausia kalbininkų karta. Įdomi istorinės kalbotyros mokykla pradeda kurtis Klaipėdos universitete.

Saulius Ambrazas